

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 4 maj 2007

Mål nr

Ö 2572-04

PARTER

1. BHS

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat LH

2. Justitiekanslern

Box 2308

103 17 Stockholm

SAKEN

Hänskjuten fråga av Stockholms tingsrätt enligt 56 kap. 13 § rättegångsbalken angående skadestånd

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förklarar att tingsrätten kan ålägga staten att betala skadestånd till BHS, utöver enligt vad som följer av skadeståndslagen (1972:207) och lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och

andra tvångsåtgärder, i den mån det behövs för att Sverige skall uppfylla sina förpliktelser enligt artikel 5.5 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

SKÄL

I målet vid tingsrätten yrkar BHS att staten skall förpliktas att till honom utge 500 000 kr jämte ränta. Som grund för sin talan gör han gällande att han har hållits häktad med fulla restriktioner under alltför lång tid innan han fått sin sak prövad i domstol och att han har lidit allvarliga psykiska men av frihetsberövandet. Han påstår att staten i och med den långa häktningstiden har brutit mot artikel 5.3 i Europakonventionen och att skadestånd därför skall utgå enligt artikel 5.5 i konventionen. Vidare hävdar han att staten inte har beaktat proportionalitetsprincipen så som den borde ha gjort. Slutligen påstår han att staten är skadeståndsskyldig enligt 5 § lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövandelagen) i förening med andra punkten i övergångsbestämmelserna till den lagen.

Genom den hänskjutna frågan vill tingsrätten få veta om svensk rätt innebär att staten kan åläggas att betala skadestånd till BHS fullt ut enligt Europakonventionens principer, i den mån så inte kan ske med tillämpning av skadeståndslagen eller frihetsberövandelagen.

I rättsfallet NJA 2005 s. 462 behandlade Högsta domstolen en motsvarande

fråga i ett fall rörande brott mot bestämmelsen i artikel 6.1 i Europakonventionen om rätt till rättegång inom skälig tid. Högsta domstolen anmärkte att artikel 41 i konventionen, som föreskriver att Europadomstolen under vissa förutsättningar skall tillerkänna en förfördelad part skälig gottgörelse, inte ställer några krav på den nationella rätten och inte i sig kan läggas till grund för någon rätt till gottgörelse enligt nationell rätt. Vidare fann Högsta domstolen att artikel 13 i konventionen, enligt vilken var och en vars i konventionen angivna fri- och rättigheter har kränkts skall ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet, endast innefattar en förpliktelse för staten att tillhandahålla rättsmedel och inte i sig ger medborgarna någon omedelbar rätt till gottgörelse. I det aktuella fallet var den skadelidande enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen berättigad till ersättning för inkomstförlust. Någon ersättning för ideell skada kunde däremot inte omedelbart grundas på skadeståndslagen. Enligt Högsta domstolen måste det emellertid beaktas att det kan uppkomma fall där det inte finns grund för att tillerkänna den skadelidande ersättning för inkomstförlust till följd av kränkningen av rätten till rättegång inom skälig tid och det inte heller enligt svensk rätt finns något annat rättsmedel. Om den skadelidande i ett fall av det slaget ställdes utan rättsmedel kunde detta innebära ett konventionsbrott. När det gällde kränkningar av rätten enligt artikel 6.1 i Europakonventionen till prövning inom skälig tid fann Högsta domstolen att övervägande skäl fick anses tala för att ideellt skadestånd skulle kunna dömas ut även av svensk domstol.

BHS påstår att hans rättigheter enligt artikel 5.3 i Europakonventionen har åsidosatts. I artikel 5.5 i konventionen föreskrivs att var och en som arreste-

rats eller på annat vis berövats friheten i strid med bestämmelserna i artikel 5 skall ha rätt till skadestånd. Liksom artikel 13 i konventionen är artikel 5.5 utformad som en förpliktelse för staten, som alltså bryter mot konventionen om inte den drabbade är tillförsäkrad en rätt till skadestånd. Även om bestämmelsen, liksom konventionen i övrigt, utgör svensk lag, ger den där-
emot inte i sig medborgarna någon omedelbar rätt till skadestånd. Emellertid måste den princip om rätt till skadestånd som Högsta domstolen lade fast i 2005 års rättsfall beträffande rätten till rättegång inom skälig tid gälla även beträffande de rättigheter som avhandlas i artikel 5, för vilka artikeln uttryckligen föreskriver en rätt till skadestånd.

BHSs rätt till skadestånd på grund av brott mot artikel 5 i Europakonventionen skall prövas i första hand enligt skadeståndslagen och frihetsberövandelagen. I den utsträckning Europakonventionen ger anledning till det skall bestämmelserna vid den prövningen tolkas fördragskonformt. Det kan innebära att vissa begränsningar i tillämpningsområdet som har antagits i lagmotiv, praxis eller doktrin inte kan upprätthållas. I den mån Sveriges förpliktelser enligt artikel 5.5 inte kan uppfyllas vid en sådan tillämpning, får detta ske genom att domstolen dömer ut skadestånd utan särskilt lagstöd.

En naturlig utgångspunkt vid bestämmandet av sådant skadestånd är Europadomstolens praxis, låt vara att det inte finns någon skyldighet grundad på konventionen att exakt följa denna praxis. Det måste också beaktas att skilda nationella förhållanden kan medföra att vad som är skälig ersättningsnivå varierar från ett land till ett annat.

Den hänskjutna frågan skall besvaras i enlighet med det anförda.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Johan Munck, Gertrud Lennander, Dag Victor, Severin Blomstrand (referent) och Ann-Christine Lindeblad
Föredragande revisionssekreterare: Helga Hullmann